

dobra, le konec se mi zdi preveč moralizujoč; vse prav, toda če se predebela in hoté podčrtavajo take stvari, kvajajo čisto lepoto. Zadovoljen sem bil tudi s »Pozabljenim Tinčkom« do konca; le s koncem sem bil hudo nezadovoljen. Čemu navduševati mladino za militarizem, če je tudi jugoslovanski. Če že moramo otrokom vedno in ob vsaki priliki vcepljati nauke in jih debelo podčrtavati, tedaj so nauki tu na mestu. Če učimo otroka: ne ubijaj! in nalagamo ubijalcem v naših mladinskih povestih strašne kazni, tedaj ne vzbujajmo v mladini veselja do uniforme in parade, ne vcepljajmo ji že v zgodnjih letih puhlega vojaškega ponosa, ki je nadomestil duha z žvenketom sablje. Ali bomo dajali otroku pipo v usta in ga učili, naj ne kadi? Prepričan sem, da se pisatelji ne zavedajo tega, toda po dolgih letih vojne in svetovnega sovraštva se moramo zavedati tega. Znano je, da otroci, ženske in k ženski naturi nagnjeni moške ljubijo uniformo in parado, a to nagnjenje, ki rodi v svojem bistvu zle posledice — na kakšen način, ne bom opisoval — moramo zavirati in če že ne storimo drugega, je molk tudi hvalevreden. S temi besedami sem hotel samo opozoriti na to. Seveda ne morem stati na stališču, da bi s tem prepovedal in obsodil vsake »Mlade vojake«, saj je sijaj parade in uniforme itak precej izgubil v svetovni vojni in nam ga samo ni treba znova oživljati. Takih primerov bi pri nas lahko naštel še mnogo brez ozira na spise, nastale pred in med vojno, katerim že iz psihološkega stališča tega ne morem tako hudo zameriti. — Ostale črtice v knjigi so slične ostalim Ganglovim spisom, ki slikajo v temnih barvah tujino in poveličujejo domovino, n. pr. »Logarjevi«, ki tragično konča in glasno vpije: Ne v tujino za srečo! Druge slikajo pridne otroke, ubogljive, lepo vzrejene in počesane, ki sicer napravijo tu pa tam kako neumnost, ki meji bolj na modrijansko bedastočo kot na pristno razposajenost, a so v ostalem lahko v dober vzgled; tako rasto Bogu in staršem v veselje in postanejo v ponos poštenega slovenskega doma in celega naroda. Zato se mi zdi večina teh črtic bolj izraz blažega hotenja kot pristne elementarne umetnosti.

France Bevk.

Bob za mladi zob. Pesmi za mladino. Zbral Cvetko Golar. V Ljubljani 1920. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Zunanje dokaj čedna, a drobna zbirka enainštiridesetih mladinskih pesmi iz izrazito starejše »polupretekle dobe«. Zbiratelj se je prepletel z eno četrtno vseh zbranih (!) pesmi med šest Župančičevih, šest Levstikovih, pet Belokranjskih (narodnih, a ne po šasljul!); med Jerajevo (štiri), Ketteja (tri), Murna (dve), Puglja, Cankarja, S. Jenka, Žgurja in Litijsko (po eno). V zbirki ni ne mlajših, ne starejših »Vrtčarjev«, ne »Zvončkarjev« (Fr. Krek, E. Gangl i. dr.). Ni Medveda, ni Sardenka! Tako vzbuja zbirka občutek, da se gre za nekako kdovekako in zakaj strašno destilirano podzbirko iz neobsežne antologične. Opravičil bi ta izbor, če bi bilo izbrano gradivo zares in vseskozi sama klasičnost. Pa ni, dasi ni slabih pesmi v zbirki, ki je vzrastla neprisiljeno iz osebnega zbirateljevega okusa brez globljega stilističnega in estetskoobjektivnega kritizma. Prijetna je sicer sočna mnogoličnost pestrih motivov in krepkih »poent«. Celotna zbirka pa diha vendarle nekako literarno hladno. Da bo užila mladina

knjigo v polni meri, dvomim, ker čutim, da zbirka nima baš najbistvenejšega: duše; ne izžareva kot harmonična slika tople neposrednosti občutja, ki ga je n. pr. Župančiču dalo doživetje družinstva in očetovstva. Golar sliči kot mladinski pesnik in zbiratelj bolj Levstikovemu značaju, a se v motivih naslanja nedosledno na Župančiča. Preden je doštudiral psiho Levstikove (prav mladinske) in Župančičeve otroške pesmi, je nacvrl svoj trpki »Bob«, dokumentiral ž njim svojo osebnost, a se pred psihologom nekako »blamiral«. Škoda, da tudi v stilističnem oziru nekatere pesmi niso brezhibne (prim. mojo oceno v »Času«) in da je Golarja v okras, kakorkoli okusen, vendar neprikladen in netočen pod krepki naslov Golarjeve gorenjske domačnosti.

Dr. I. Pregelj.

Smrt Smailage Čengića. Drama u tri čina. Po Mažuranićevoj velepesni izradio Milan Ogrizović. U Zagrebu. 1920.

Komu ni znan Mažuranićev epos o smrti Smailage Čengića? L. 1842. (1843?) so Črnogorci v bitki na Grahovu porazili in ubili najljutejšega zatiravca Črne gore, poturico Smailago Čengića. Gajeve »Novine« so takoj prinesle o dogodku sporočilo, ves Balkan se je radoval in je slavil Črnogorce. Ivan Mažuranić (roj. 1814) je takrat bival v Karlovcu. Še tisto leto (ali 1844?) je potoval skozi mesto ubog Črnogorec, iščo službe. Bil je izmed bojnikov na Grahovu. Plastično je pripovedoval Mažuraniću o boju, o Smailagi. Junakove besede so padle na rodovitna tla. Že l. 1846. je časopis »Iskra« v Zagrebu prinesel Mažuranićevo epopejo. Obsega 5 spevov in 1134 verstic (osmerec ali pa deseterec). V I. spevu (»Agovanje«) vidimo, kako kruti Smailaga velevala obesiti Črnogorce, katere je prejšnji dan zarobil. V silnih mukah umirajo, ali nobeden ne toži, ne stoka. Kot zadnjega dá obesiti tudi starega Turka Duraka, ker mu je svetoval, naj ne muči kristjanov. Zastonj je prosil Durakov sin Novica, dotlej prvi »kavaz« Smailagin, za očeta. Durak izdihne, Novica pa zbeži še tisto noč iz taborišča Smailaginega. V II. spevu (»Nočnik«) se Novica vzpenja po klancih v Črno goro, kipeč osvete. V III. spevu (»Četa«) gledamo, kako se zbira četa Črnogorcev v neki temni dolini ob vodi Morači za pohod nad Turke; star svečenik jih blagoslavlja in obhaja; v tistem slovesnem trenutku dospé k njim Novica, ki se jim ponudi za vodnika proti Smailagi; ko se dá krstiti, ga Črnogorci sprejmo v svojo sredo. V IV. spevu (»Harač«) Smailaga neusmiljeno izterjava harač (krvni davek) od uboge hercegovske raje; ker mu ne morejo dati ničesar, jih muči, privezuje na konjske repe itd. Zvečer veli zapaliti žive plamenice. Sam se razkošno gosti. Ko se je najedel in napil, si dá peti ob spremljevanju javorovih gosli. Tisti hip pa planejo Črnogorci od vseh strani — z Novico na čelu — ter Smailago in vse spremstvo pobijejo. V V. spevu (»Kob«, t. j. usoda) nas vodi pesnik na vrh Lovčena, v kočjo ondotnega puščavnika, kjer vidimo lesen kip, predstavljajoč Smailago, v bojni opravi njegovi, kako se klanja — križu. Tako mine slava sveta! — Iz te snovi in vsebine je O. napravil »dramo« v treh činih (142 str., približno 3000 verzov, osmercev in desetercev): v I. činu aga harač pobira v okolici Stolca, ob meji Črne gore, muči rajo, strelja s puščicami vanjo, jo daje vesiti, končno dá obesiti Duraka in odpusti iz službe Novico (ta čin torej

spaja dogodke iz I. in IV. speva); II. čin obseza prizore v dolini ob Morači (torej spev II. in III.); v III. činu vidimo ago zvečer: truden je od dnevnega dela, t. j. pobiranja harača, je in pije, posluša pesem, ter obeta robinjici Mari, da jo naredi za aginico, da, pašinico, ako se poturči — v tem udarijo Črnogorci, in sledi klanje.

Ali je Ogrizovićev spis drama? Dočim radi priznavamo, da je narodno balado o Hasanaginici prav dobro dramatisiral (dramatizacija je doživela že 3. izdajo!), moramo, žal! o Smailagi izreči trdo sodbo, da to ni drama. Dve hibi ima po mojem mnenju: 1. nedostaje ji protiigre; Smailaga stoji v središču vsega. Novica, ki bi moral biti enakovreden nasprotnik, je preveč potisnjen v ozadje. (Ali naj bi bili morda Črnogorci vsi skupaj nositelji protiigre? Dobro! ampak eden pa bi le moral združevati v sebi vso protiigro, ki je zdaj razdeljena na Maro, starca-svečenika, vojvodo Mirka, starca-slepca i. dr.) Drugo hibo, zakaj ni dramatične napetosti, pa vidim v tem, ker se Novičin sklep, umoriti Čengića, nič ne razvija pred nami, ampak je koncem I. čina že gotov; II. in III. čin tvorita pravzaprav le katastrofo. — Genialno pa je, kakó O. vse verze Mažuraničeve upošteva in jih na raznih mestih — kot zlate kamenčke v mozaiku — uporablja. Čutil pa je gotovo najbolj sam, da je baš vsled te vestne uporabe vseh verzov izvirnika prišlo preveč epike v spis.

In kaj pomeni za Slovence ta dramatizacija? Za nas je zdaj to najboljša razlaga divne epopeje Mažuraničeve, vredna, da se vanjo zatopimo.

Debevec.

Gjuro Dimović: Vojvoda Momčilo. Tragedija u tri čina. Zagreb 1919. Izvanredno izdanje Matice Hrvatske.

Moderni hrvatski dramatik se trudijo doumeti dušo narodovo iz narodnih pesmi, jo pokazati na odru narodu, da bi spoznal v njej samega sebe, svojo globokost, lepoto in preteklost. Vojnoviću (Smrt majke Jurgovićev) in Ogrizoviću (Asan-aginica) se je pridružil sedaj še Dimović. Tragedija »Vojvoda Momčilo« je zgrajena na narodni pesmi »Ženidba kralja Vukašina«, ki ima to-le vsebino: Vukašin, kralj v Skadru, pošlje pismo Vidosavi, ženi vojvode Momčila. V njem ji razodene svojo ljubezen, jo vabi k sebi z mrzlih gora in od hladnega moza v solnčni Skader ter jo prosi, naj mu pomaga premagati Momčila. V Vidosavi se vzbudi želja po ljubezni, po življenju. Odgovori Vukašinu, da mu bo izdala moza. Momčilo je v boju nepremagljiv, kajti njegov konj je krilat, njegova sablja ima oči. Ponoči ožge Vidosava konju krila, oslepi sabljo in ko se napoti drugo jutro Momčilo na lov, ga obkoli Vukašin s svojo vojsko. Bratje vojvodovi in sinovi bratov padejo vsi.

Ko vidi Momčilo, da je izgubljen, izpodbode konja, da bi ubežal v svoj grad. Konj pa ne zleti; pove svojemu gospodarju, da ga je izdala Vidosava. Momčilo ubeži peš, toda ko pribeži do gradu, so vrata zaprta. Vojvoda pokliče svojo sestro na pomoč. Jelisava se mu odzove z dvorišča in pove, da jo je privezala Vidosava za lase h kolu. Da bi pa rešila brata, si izruje Jelisava kite in vrže bratu vrv; ravno ko hoče prelesti Momčilo zid, priteče Vidosava z mečem, preseka vrv in vojvoda pade nazaj — na ščite in sulice Vukašinovih vojakov. Smrtno ranjen prekolne Momčilo Vidosavo, odpusti

Vukašinu in ga prosi, naj ne jemlje za ženo Vidosave, ampak naj se oženi z Jelisavo, kajti ona mu bo rodila junaka, ki bo enak njemu — Momčilu. Vidosava odpre vrata kralju, ga veselo sprejme, pelje v grad in mu podari Momčilovo bojno opravo. Ko pa hoče kralj obleči to bojno opravo, vidi, da je pritlikavec v primeri z Momčilom, spozna, kakšnega junaka je premagal, izprevidi podlost Vidosavino in ukaže, naj jo raztrgajo s konji. Nato se poroči z Jelisavo, ki mu rodi sina — kraljeviča Marka.

Kaj je videl Dimović v tej pesmi? Boj dveh svetov: na eni strani Momčilo — individualist, junak v starem in pravem pomenu besede, na drugi strani Vukašin, kralj, organizirana država. To je misel v drami. Organizirana država počasi podira vse staro in vklepa v svoje železne okove svobodne junake, junake-individualiste, ki ne morejo trpeti poleg sebe nobenega drugega, ki bi bil nad njimi. Momčilo vidi to nevarnost — dasiravno ne more razumeti te čudne, skrivnostne moči države in kralja Vukašina. Kralj se ne bori sam, on vodi vojsko tako, da gre za njo. Mesto je veliko, kralj majhen, pa vlada mestu; sam je, drugih pa je mnogo, pa vsa ta množica posluša njega; nihče ne sme delati, kakor bi sam rad, temveč le to, kar dovoli kralj; kakor je on sluga nekega čarja, tako so vsi drugi njegovi slugi. Neznaten je, toda poln neke tajne moči; zvit je, zna vse. Kakor je usužnil druge, tako hoče usužniti tudi njega — Momčila — in njegove brate in otroke bratov. Zato je za njiju dva zemlja preozka. Nihče še dosedaj ni odrekel prvenstva Momčilu, kralj mu ga odreka. Treba ga je premagati, navaliti na mesto. Momčilo sklene boj na življenje in smrt — toda v tem boju podleže, ker je kralj bolj zvit, uporabi zvijačo — izdajstvo Momčilove žene Vidosave. Momčilo pade, Vukašin — organizirana država — zmaga. Vidosavo doleti ista kazen kakor v pesmi — na koncu jo porabi in ženo v tisto strašno smrt, in ko pade zastor, slišimo njen obupni krik, tako da izzveni drama v tragedijo Vidosavino, ne Momčilovo. Narodna pesem je stroga, neizprosno kaznuje vsak greh, izdajstvo, nezvestobo, ona ne vpraša po tistih tajnah človeškega srca in človeške duše. V tem je Dimović preveč sledil narodni pesmi. Kakor je drama sama na sebi krepka, značaji izrazito orisani, govor kratek in jednat, jezik tak, kakor si mislimo, da so ga govorili tedaj junaki in osebe, ki so živele z njimi, se je vendar Dimović izgubil samo v psihi junakov — prezrl pa dušo ženske. Vidosava je mlada, solnca, življenja in ljubezni žejna, Momčilo mrzel, kakor je mrzlo hribovje, na katerem stoji grad; on ima ženo za to, samo za to, da mu rodi sina. Ljubezni do žene ne pozna, on ljubi le sestro Jelisavo. Preden se Vidosava odloči, da izda moza, ga še enkrat povpraša po ljubezni — pa je ne najde. Zato gre za svojim srcem, rešiti se hoče tega življenja — in propade. Ali ni za modernega človeka tragedija Vidosavina močnejša, nego duh po krvi, žvenkét orožja?

Dimović bi bil moral napisati tragedijo Vidosave!

Ivan Dornik.

Anton Melik: Zgodovina srednjega veka za nižje razrede srednjih in njim sorodnih šol. Ljubljana 1920. Str. 133. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Tiskala Jugoslovanska tiskarna. Cena vezani knjigi 20 K (z doklado 24 K).